

ØKONOMISK OG SOCIAL HISTORIE

Nick Nyland: *Skørbug, beskøjter og skibskirurger. Træk af søfartsmedicinens historie.* (Fiskeri- og Søfartsmuseet. Saltvandsakvariet. Esbjerg, 1994). 96 s., 175 kr.

Nick Nylands bog er en forholdsvis kort gennemgang af et stort emne. Den starter da også med en oversigt over de forskellige søfartsepoker, efterfulgt af afsnit om forplejning, sygdomme, ulykker og behandlingen af samme. Endelig til sidst følger, hvad næppe kan undre, da bogen jo er udgivet af Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg, en gennemgang af fiskeriets vilkår. Som oversigt er bogen god, godt og klart skrevet og med gode illustrationer.

Bogen er skrevet og udgivet vest for Storebælt, og det mærkes. Måske lidt for meget. At private redere ikke begyndte at sende skibe på langfart før omkring 1850, som det nævnes på side 19, er forkert: 1734 opgav Vestindisk-Guineisk Kompagni sit monopol på slavehandelen, og handelen på Vestindien og Indien blev frigivet i henholdsvis 1755 og 1772 for alle landets redere og købmænd. Der var altså, med base i byer som København og Flensborg, tradition for privat langfart tilbage i 1700-tallet. At barkskibene fra Fanø, og skonnerterne fra Marstal, omkring 1850 på den baggrund betegnes som de meste kendte langfarere fra Danmark, må derfor nok benævnes som lidt af en »smutter«.

Det samme kan man måske sige om side 42, hvor forfatteren undersøger, hvilke sygdomme søfolk, der blev indlagt på hospital fra skibe i havn, led af i perioden 1874 til 1890. Til dette vælges Esbjerg Havn og Varde Sygehus. Det uagtet det kun drejede sig om 3 til 4 mand om året, og kun danske søfolk i indskrænket fart mellem Esbjerg og

England. At materialet ser sådan ud, skyldtes vanskelig indsejling til Esbjerg Havn samt ukendskab blandt udenlandske skibe til den nyanlagte Esbjerg Havn. Altsammen meget godt, men havde det så ikke på den baggrund været rimeligt at vælge en anden havn og et andet hospital? Også på andre områder virker bogen noget usikker i sin behandling af stoffet. At vi skal op i 1800-tallet for at finde de første hjemsendelser på rederiets regning af syge søfolk, som det nævnes på side 42, er således ikke helt rigtigt. I 1738 blev matros Christian Møller, der havde fået amputeret en hånd, sendt hjem fra St. Helena via London på Vestindisk-Guineisk Kompagnis regning.

På side 21 nævnes, at togterne på Guineakysten »besynderligt nok« var forbundet med betydelig større dødelighed end Kinafarterne. Det var nu ikke særlig besynderligt og skyldtes dels, at disse rejser ofte omfattede et ophold på 1/2 eller 1 år på Guineakysten, hvor besætningerne blev udsat for malaria og andre tropesygdomme, og dels at søfolkene, efter at slaverne var taget ombord, tilbragte turen over Atlanten på åbent dæk, da slaverne havde overtaget pladsen under dækket. Forhold, der tydeligt slog igennem i dødelighedsprocenten på de danske slavetogter, hvor 33% af besætningen døde mod 15% af slaverne. Under afsnittet om skørbug nævnes ganske rigtigt, at der gik omkring 40 år fra James Linds opdagelse af C-vitamin i behandlingen af skørbug, til denne opdagelse slog igennem. Men det nævnes ikke, og det burde det måske, at hovedårsagen var, at tidens største navigator James Cook og de folk, han uddannede, deriblandt William Bligh fra »Bounty«, ikke troede på James Linds teori. Man mangler ligeledes i litteraturoversigten

flere af de grundlæggende udenlandske værker om emnet, ligesom flere af de ældre mangler. Således hovedværket om skørbug fra før James Lind: William Coxburn: *Sea Diseases or a Treatise of their Nature, Causes and Cure*, der i perioden 1696 til 1736 kom i 3 oplag. Ligeledes mangler, og det er nok værre:

En Kort Undervisning om Skørbug, udgivet på Kongelig befaling af »Facultate Medica« ved Københavns Universitet i 1645. Men trods alt – med sine mangler, en god og velskrevet oversigt over emnet.

Kåre Lauring

KULTURHISTORIE

Bredo L. Grandjean: *Stukarbejder i Danmark 1660-1800*. Efterladt manuskript udgivet af Christy Grandjean. (Poul Kristensens Forlag, 1994). 327 s., 298 kr.

Bredo L. Grandjean er hovedsagelig kendt for et stort internationalt forfatter-skab om porcelæn og fajance, frugten af mange års arbejde og forskning ved Den kongelige Porcelænsfabrik. Her-værende værk udspringer af undersøgelser, foretaget i årene under og efter 2. Verdenskrig og genopfriskede i pensionsalderen uden at nå en færdiggørelse ved hans død 1986. Det er hans efter-ladte hustru, Christy Grandjeans fortje-neste, at bogen hermed når frem til en større offentlighed.

Det var forfatterens intention at hente stukkator-kunsten ud af dens anonymitet i forholdet til de andre kunstarter, arkitekturen og maleriet, som den oftest har tjent som baggrund og indramning for. Projektet omfattede grundige forstudier med rejser til nogle af de stukkator-værksteder, som stadig, i efterkrigsårene, kunne opspores i den schweiziske kanton Ticcino, hvorfra nogle af de dygtigste mestre udgik i storhedstiden i det 18. århundrede.

Der er redegjort for den historiske udvikling i materialer og teknik og til-løb til en værksteds- og mesterforteg-

nelse; især her træder vel arbejdets uaf-sluttede karakter frem, ligesom der ikke er gjort forsøg på en opdateret, kom-menteret litteraturfortegnelse med eventuelle nytilkomne delbehandlinger om emnet. Disse – helt forståelige – mangler kan dog let overses. Det imponerende materiale, forfatteren har op-sporet, viser klart stukkator-kunstens hævdeelse blandt kunstarterne. Mens bogens første halvdel giver en kronologisk fremadskridende oversigt, udgøres dens sidste halvdel af et katalog. Billedmate-rialet er fyldigt og af meget høj kvalitet.

Gennembruddet for den nye interiør-kunst skete i 16. århundrede, og inspira-tionen var italiensk. Fra denne periode er der forholdsvis få eksempler og stor usikkerhed om forlæg og tilskrivning til værksteder og mestre. Der er tale om en nordeuropæisk renæssancestil med den-nes anvendelse af beslagværks- og bruskformer; som et interessant over-gangseksempel fremhæves Schacken-borg ved Tønder, der rummer træk fra en ny, italiensk-fransk barok. Fra Chri-stian IV's tid bliver stukken en fast del af udsmykningsprogrammet i de konge-lige slotte, i særdeleshed Rosenborg og Frederiksborg, med anvendelse af ind-kaldte mestre.

Vægtningen ligger af indlysende år-sager på de store kongelige og fyrstelige opdrag, med enkelte referencer til adeli-